

IQTISODIYOTNING BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA, MAMLAKAT INVESTITSIYA MUHITINI YANADA YAXSHILASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Kadirova Maraljan Matyakubovna

Buxoro davlat universiteti,

“Yashil iqtisodiyot va agrobiznes” kafedrası dotsenti, PhD

Bekayev G'ayratbek

Buxoro davlat universiteti talabasi

Annotatsiya

Iqtisodiyotning rivojlanishi, aholi turmush sharoitining yaxshilanib borishi va daromadlarining oshishi, bir soʻz bilan aytganda, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik asosan milliy iqtisodiyotga jalb etilayotgan investitsiya mablagʻlarining hajmi va tarkibiga bogʻliq. Shunday ekan, har bir mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining ustuvor yoʻnalishi milliy iqtisodiyotga investitsiya mablagʻlarini jalb etishning barqaror muhitini shakllantirishga qaratilishi lozim.

Kalit soʻzlar: investitsion faoliyat, yashil iqtisodiyot, investitsion muhit, investitsiya va yashil iqtisodiyot, investitsiya jozibadorligini baholash.

Annotation

The development of the economy, the improvement of living standards, and the growth of incomes—in short, socio-economic stability—primarily depend on the volume and structure of investment funds attracted to the national economy. Therefore, the priority direction of the socio-economic development strategy of any country should be aimed at creating a stable environment for attracting investment funds into the national economy.

Keywords: investment activity, green economy, investment environment, investment and green economy, assessment of investment attractiveness.

Аннотация

Развитие экономики, улучшение уровня жизни населения и увеличение доходов, одним словом, социально-экономическая стабильность, в основном зависят от объема и структуры инвестиционных средств, привлекаемых в национальную экономику. Поэтому приоритетным направлением стратегии социально-экономического развития каждой страны должно быть формирование стабильной среды для привлечения инвестиционных средств в национальную экономику.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, зеленая экономика, инвестиционная среда, инвестиции и зеленая экономика, оценка инвестиционной привлекательности.

KIRISH

Dunyo hamjamiyatining hozirgi taraqqiyot bosqichida birorta ham mamlakat, hatto rivojlangan mamlakatlar ham investitsiyalarsiz ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga erisha olmaydi. Investitsiya resurslarini milliy iqtisodiyotlariga jalb qilmagan mamlakatlar esa iqtisodiy rivojlanish boʻyicha dunyo mamlakatlari darajasidan ancha

orqada qolib ketishi mumkin. Shuning uchun ham mamlakatimiz bugungi kunda dunyo hamjamiyatiga qo‘shilish, ya’ni globalashuv jarayoniga intilmoqda. Investitsion jozibadorlik deganda investitsion imkoniyatning potensial investorlar uchun jozibador yoki jozibador qiladigan xususiyatlari tushuniladi.

U investorlarning ma’lum bir aktiv, loyiha yoki bozorga kapital qo‘yish qarorlariga ta’sir qiluvchi turli omillarni o‘z ichiga oladi. Investitsion jozibadorlikka hissa qo‘shadigan ba’zi asosiy komponentlar: investitsiyalarning rentabelligi (ROI): investorlar odatda jozibador daromad olish potensialini taklif qiladigan imkoniyatlarga jalb qilinadi. Yuqori ROI investitsiya qilingan mablag‘ga nisbatan katta foyda yoki daromad olish imkoniyatiga ega ekanligini ko‘rsatadi. Xavf profili: investorlar investitsiya bilan bog‘liq risk darajasini baholaydilar va ularning risklarga bardoshlilikini hisobga oladilar.

Barqaror daromadli past riski investitsiyalar konservativ investorlar uchun yanada jozibador bo‘lishi mumkin, yuqori daromad olish potensialiga ega bo‘lgan yuqori xavfli investitsiyalar esa tajovuzkor investorlarni jalb qilishi mumkin. Bozor salohiyati: investitsion faoliyat yuritayotgan bozor yoki sanoatning hajmi va o‘shish salohiyati uning jozibadorligini aniqlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Investorlar ko‘pincha kuchli o‘shish istiqbollari va mahsulot yoki xizmatlarga barqaror talabga ega bozorlarda imkoniyatlar izlaydilar.

Raqobat ustunligi: noyob texnologiya, kuchli brend tan olinishi yoki mulkiy intellektual mulk kabi raqobatdosh ustunlikka ega investitsiyalar investorlar uchun yanada jozibador. Barqaror raqobatdosh ustunlik kompaniyaga uzoq muddatda bozordagi mavqeyini va rentabelligini saqlab qolishga yordam beradi. Boshqaruv jamoasi: investitsion imkoniyat ortidagi boshqaruv jamoasining sifati va tajribasi uning jozibadorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Investorlar muvaffaqiyatga erishgan va strategik rejalarni amalga oshirish qobiliyatiga ega bo‘lgan malakali va ishonchli boshqaruv guruhlarini izlaydilar.

Moliyaviy barqarorlik: investorlar investitsiya imkoniyatining moliyaviy salomatligi va barqarorligini, jumladan, daromadlarning o‘shishi, rentabellik, leveraj, pul oqimlarini shakllantirish va moliyaviy barqarorlik kabi omillarni baholaydilar. Kuchli moliyaviy holat investitsiya jozibadorligini oshiradi. Regulyativ muhit: investorlar investitsiya faoliyat yuritayotgan tartibga solish muhitini, jumladan, tartibga solishga muvofiqlik, siyosiy barqarorlik, huquqiy risklar va hukumat siyosati kabi omillarni hisobga oladi. Barqaror va qulay normativ-huquqiy baza investitsiya jozibadorligini oshirishi mumkin.

Barqarorlik va ESG omillari: atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) masalalari investorlar uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Barqarorlik, ijtimoiy mas’uliyat va yaxshi boshqaruv amaliyotiga sodiqligini ko‘rsatadigan investitsiyalar ijtimoiy ongli investorlar uchun yanada jozibador bo‘lishi mumkin.

Chiqish imkoniyatlari: investorlar IPO, qo‘shilish, sotib olish yoki ikkilamchi bozor operatsiyalari kabi investitsiya uchun mavjud bo‘lgan potensial chiqish imkoniyatlarini baholaydilar. Jozibador chiqish imkoniyatlarining mavjudligi likvidlik va potensial daromadni ta’minlash orqali investitsiya jozibadorligini oshirishi mumkin.

METODOLOGIYA

Mamlakat investitsiya muhitini yanada yaxshilash orqali iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash yo'llarini ilmiy-metodik asoslash va takliflar ishlab chiqish.

TAHLIL VA NATIJALAR

Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti (MHTI) mutaxassislari 2023-yilning yanvar-dekabr oylari mobaynida hududlarda asosiy kapitalga investitsiyalar hamda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlarni jalb qilish samaradorligini tahlil qildi.

Tahlil davomida IPI (Investment Performance Index - Investitsiyalarni jalb qilish samaradorligi indeksi) indeksidan foydalanildi. Ushbu indeks hududlarga kiritilayotgan investitsiyalar hajmi hududning respublika taraqqiyotiga qo'shayotgan ulushiga qanchalik mos ekanligini ko'rsatadi. IPI indeksi uchun me'yordagi ko'rsatkich 1,00 ga teng va bu hududning barqaror rivojlanishi uchun investitsiyalarni jalb qilish siyosati yaxshi yo'lga qo'yilganini anglatadi. 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida Respublika bo'yicha asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi 352,1 trln. so'mga yetgan. Bu 2022-yildagiga qaraganda 22,1 foiz ko'p. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya va kreditlar hajmi 58,9 foiz oshgan va 167,7 trln. so'mga teng bo'lgan.

Shunga qaramasdan, hududlar miqyosida investitsiyalarning taqsimlanishida tafovutlar saqlanib qolmoqda. Masalan, asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi bo'yicha respublika miqyosidagi yuqori va quyi o'rinlarni egallagan uch hudud qiymatlari orasidagi farq 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida qariyb 3,7 baravarni, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar bo'yicha esa 2,9 baravarni tashkil etdi.

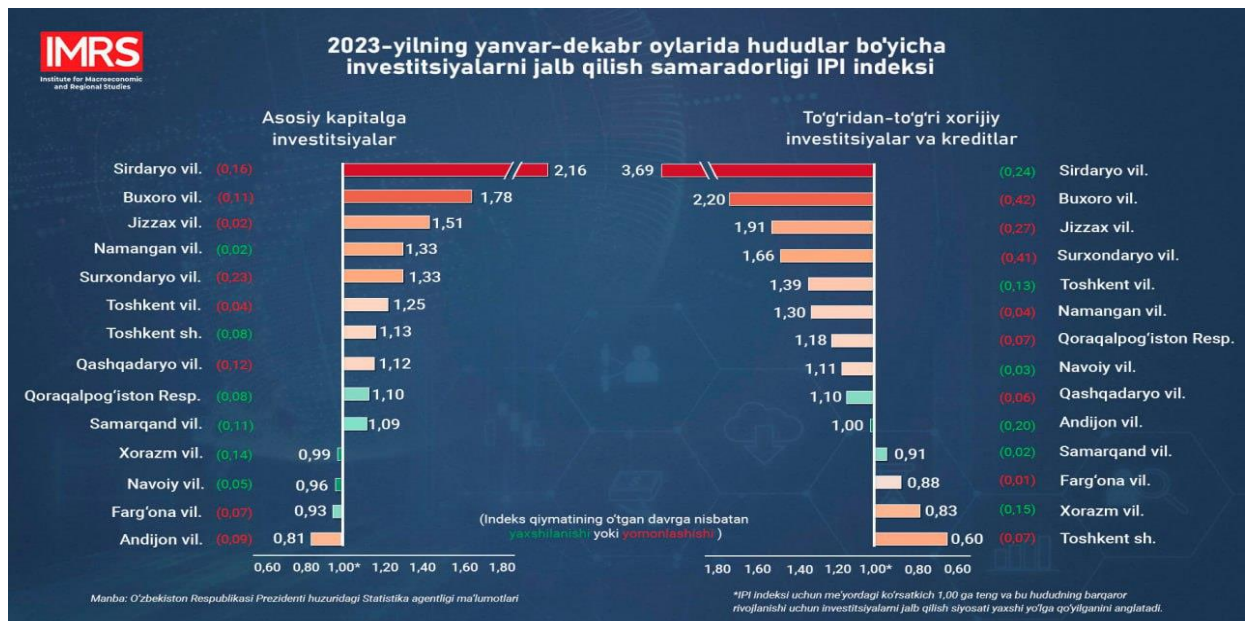
2023-yilning yanvar-dekabr oylari ma'lumotlari asosida hisoblangan IPI indeksiga ko'ra, quyidagilar aniqlandi:

Asosiy kapitalga investitsiyalar bo'yicha aksariyat hududlarda me'yor ko'rsatkichga qaraganda yuqori qiymatlar qayd etildi. Bu borada Sirdaryo (2,16) va

Buxoro (1,78) viloyatlari yaqqol ajralib turmoqda. Bunga investorlar uchun yangi imkoniyatlarning yaratilishi hamda strategik ahamiyatga ega mega loyihalarning vaqtinchalik ta'sirini sabab sifatida keltirish mumkin. Xorazm (0,99) va

Navoiy (0,96) viloyatlarida me'yordagi ko'rsatkichga yaqin qiymatlar qayd etildi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kreditlar bo'yicha Andijon (1,00) viloyatida IPI indeksi me'yor ko'rsatkichni qayd etgan bo'lsa, Sirdaryo (3,69) va Buxoro (2,20) viloyatlarida me'yordagidan ancha yuqori natija kuzatildi. Yuqori indeks qiymati viloyatlarga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalardan yanada samarali foydalanish imkoniyatlari mavjudligini ko'rsatadi (1-rasm).

1-rasm. 2023-yil 9 oyi davomida hududlar bo'yicha investitsiyalarni jalb qilish samaradorligi indeksi.¹

Toshkent shahrida (0,60) indeks 1 dan ancha past bo'ldi. Bu esa ushbu hududga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga ko'proq e'tibor qaratish lozimligidan dalolat beradi. Shuningdek, tadqiqot davrida qayd etilgan ko'rsatkichlarni 2023-yilning 9 oyi natijalari bilan taqqoslash asosida quyidagilar aniqlandi:

2023-yilning to'rtinchi choragida uchinchi chorakdagiga nisbatan asosiy kapitalga investitsiyalar IPI indeksi bo'yicha eng yaxshi natija Xorazm (0,14 punkt) va Samarqand (0,11 punkt) viloyatlarida kuzatildi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar IPI indeksi bo'yicha Sirdaryo (0,24 punkt) va Andijon (0,20 punkt) viloyatlari boshqa hududlarga nisbatan eng yaxshi natijalarni qayd etdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR:

Milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash, shuningdek, uning jozibadorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari quyidagicha izohlash mumkin:

1. Makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash

Inflyatsiya va foiz stavkalarini nazorat qilish: Ushbu ko'rsatkichlar investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. Barqaror inflyatsiya darajasi va past foiz stavkalari investorlar uchun qulay sharoit yaratadi.

Davlat qarzlarini boshqarish: Davlat qarzlari miqdori va ularning boshqarilishi iqtisodiyotning barqarorligiga ta'sir qiladi. Qarzlarning barqarorligi va ularning o'z vaqtida to'lanishi investorlar ishonchini oshiradi.

2. Qonunchilik va institutsional islohotlar

Qonunchilikning soddalashtirilishi va shaffofligi: Investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikning soddalashtirilishi va shaffofligi investorlar uchun muhim.

¹ <https://imrs.uz/files/publications/ru/57750.pdf>

Korruptsiyani kamaytirish va huquqiy himoyani ta'minlash investitsiya muhitini yaxshilaydi.

Sud tizimi islohotlari: Mustaqil va adolatli sud tizimi investorlarning huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

3. Infratuzilmani rivojlantirish

Transport va logistika infratuzilmasi: Samarali transport va logistika infratuzilmasi investitsiya jalb qilishda muhim ahamiyatga ega. Yo'l va temir yo'l tarmoqlarini modernizatsiya qilish, yangi aeroportlar va dengiz portlarini qurish iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Energetika ta'minoti va texnologik infratuzilma: Energetika ta'minoti va texnologik infratuzilmaning yaxshilanishi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida faoliyat yurituvchi investorlar uchun qulay sharoit yaratadi.

4. Soliq siyosatini takomillashtirish

Soliq yukini kamaytirish: Soliq yukini kamaytirish va soliq tizimini soddalashtirish investorlar uchun jozibadorlikni oshiradi. Bu o'z navbatida kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Soliq imtiyozlari va rag'batlantirish: Investorlar uchun soliq imtiyozlari va rag'batlantirish choralari joriy etilishi investitsiyalarning ko'payishiga olib keladi.

5. Mehnat bozorini rivojlantirish

Kasb-hunar ta'limini rivojlantirish: Malakali kadrlar tayyorlash investitsiyalarning samaradorligini oshiradi. Kasb-hunar ta'limi va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish mehnat bozorining talablariga moslashadi.

Ishchi kuchining harakatchanligini oshirish: Ishchi kuchining malakasini oshirish va hududlararo harakatchanligini ta'minlash investitsiya muhitini yaxshilaydi.

6. Ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish

Sog'liqni saqlash va ta'lim tizimlarini yaxshilash: Yuqori sifatli sog'liqni saqlash va ta'lim tizimi jamiyatning umumiy farovonligini oshiradi va bu o'z navbatida iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Madaniy va ijtimoiy loyihalar: Madaniy va ijtimoiy loyihalarga investitsiya qilish investorlar va aholining umumiy farovonligini ta'minlashga yordam beradi.

7. Xalqaro iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish

Savdo-iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash: Tashqi savdo-sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish va xalqaro bozorlar bilan integratsiyani kuchaytirish investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Chet el investitsiyalarini jalb qilish: Chet el investitsiyalarini jalb qilish uchun qulay sharoitlar yaratish va ularni himoya qilish investitsiya muhitini yaxshilaydi.

Bu yo'nalishlar milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va investitsiya muhitini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Isomitdinova, G. K. (2019). About problems of accounting of corporate governance in the conditions of modernization of economy. ISJ Theoretical & Applied Science, 11(79), 449-453.

2. Mustafakulov SH.I. Investitsion muhit jozibadorligi. Ilmiy-amaliy qo‘llanma. –Toshkent:Baktria press, 2017.-320 b.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2019–2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi Qarori <https://lex.uz/ru/docs/-45395022>.

4. Xakimova N.A. “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish yo‘nalishlari va ustuvorlik xususiyatlari// Iqtisodiyotda innovatsiya jurnali. –2019. –54-60 bet.

5. MM Kadirova THE CULTURE OF USING THE INTERNET BY CHILDREN. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 2023

6. Kadirova, Maral Matyakubovna. "POTENTIALS OF QUEST TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS'ECONOMIC SKILLS." Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities 2.1.5 Pedagogical sciences (2022).

7. Matyakubovna, Kadirova Maraljan. "OPPORTUNITIES TO USE ELECTRONIC RESOURCES IN THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC SKILLS OF STUDENTS IN THE INDEPENDENT EDUCATIONAL PROCESS." Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities 1.1.5 Pedagogical sciences (2021).

8. M.M Кадирова . [Замонавий Таълим Технологиялари Воситалари Орқали Талабаларда Иқтисодий Кўникмаларни Ривожлантириш Модели.](#) INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND ..., 2022

9. Kadirova Maral Matyakubovna. O‘zbekistonda agrobiznesni xorijiy davlatlar tajribasi asosida rivojlantirish yo‘llari. . TA’LIMDA ISTIQBOLLI IZLANISHLAR. Xalqaro ilmiy-metodik jurnal.325-328 b. № 6. 2024

10. Saribayevich , X. F., Sariyevich, X. X., Davlatov, S., Turobova, H., & Ruziyev, S. (2024). Analysis of Factors Affecting CO2 Emissions: In the Case of Uzbekistan. International Journal of Energy Economics and Policy, 14(4), 207–215. <https://doi.org/10.32479/ijeep.16193>

11. Rustamovna, Turobova Hulkar, and Narzullayeva Gulchehra Salimovna. "Possibilities Of Bio Economic Development In Uzbekistan." European Multidisciplinary Journal Of Modern Science 4 (2022): 860-866.

12. Turobova, H. (2022). Биэкономика: Возможности рационального использования сельскохозяйственных площадей бухарской области. центр научных публикаций (buxdu.Uz), 8(8). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4689